

Я.Мацевски

СОЦИАЛЬНО – ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ПОЛЬШЕ – ВЫЗОВ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ. ИЗБРАННЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИОЛОГИИ

У статті автор приділяє увагу соціально-економічним змінам у Польщі та їх впливу на систему освіти країни.

The autor investigates the problem of influence of social and economic changes on the system of education in the country.

Процесс политической трансформации, заключающийся в постепенной, плавной замене механизма реального социализма на механизм демократии и рыночной экономики начался в Польше в 1989 году. Начался переходный период, характеризующийся упорядоченной, логичной сменой определённых фаз. Ситуация эта не появилась внезапно, а явилась результатом длительного процесса, обусловленного с одной стороны нарастанием неэффективности системы, а с другой – нежизнеспособностью общественной реальности. Она вызвала доминирующую потребность прозрачности, возврата доброжелательности, моральности и функциональности не только системе образования, но, и даже прежде всего, самой педагогики, её методологии, а также формированию кадров для новой системы образования. Польша приступила к ускоренному экономическому и социальному развитию в условиях демократии. Демократия же – после продолжительного периода монархического правления – стала для поляков подлинной ценностью. Не меньшей ценностью является желание освободиться от бедности и в полной мере получить доступ к благам современной цивилизации. Это натуральное явление, усиленное продолжительной недоступностью этого вида благ и «сермяжными» бытовыми условиями реального социализма.

Неизбежное напряжение и сопротивления, связанные с процессом трансформации, воздействовали на состояние общества, и степень идентификации с новым общественным

ладом, на его приятие. Политическая трансформация принесла всем слоям общества обоснованные и реальные угрозы: безработицы, снижения уровня жизни, изменения системы социальной помощи, а также угрозы потери индивидуальной и групповой социальных позиций.

Польское общество разделилось на противников и приверженцев трансформации. Конечно же, приверженцами изменения в Польше были молодые люди, прежде всего – студенты. Они хорошо понимали, что высшее образование связано не только с получением знаний и повышением уровня образования, но и с большими профессиональными возможностями. Признаком изменения в структуре общества стала «оплачиваемость» получения высшего образования.

Без сомнения, трансформация повлияла на переход польского общества на высший этап развития, символами которого стали знания и повышения квалификации. Основой этого явления стала идеология, провозглашающая награду людям, соответствующую их личным заслугам, основным показателем которых является уровень образования. Реализация этого правила на практике содействует оптимальному использованию способностей, мотивирует настойчивых людей к плодотворной работе и соответствует общепринятому понятию людей о справедливой награде. Это имеет большое значение для смягчения социальных конфликтов. Стоит стремиться к такой модели. В 1982 году заработная плата людей с высшим образованием была на 14 % выше средней заработной платы в стране – в 1992 году эта разница достигла 36 %. Повышению доли образования соответствовало повышение оплачиваемости более высоких профессиональных позиций. В 90-тых годах заработная плата, соответствовавшая должности руководителя и продвижению по служебной лестнице, постоянно возрастала. Как бы ни был интерпретирован этот факт, он свидетельствует о росте роли личных достижений на рынке труда, который постепенно становится международным рынком. Упразднение границ между отдельными рынками труда в большей мере, чем принято считать, приближает

возникновение мирового рынка труда. На этом рынке возрастает конкуренция, а это значит, что возрастает и потребность в повышении общего уровня знаний и профессиональной квалификации, чтобы не допустить увеличения расслоения общества и увеличения чувства неуверенности в европейском и мировом обществе. Ясно и однозначно видно влияние мира науки и техники, что проявляется в массовом увеличении знаний и в использовании этих знаний в процессах производства товаров и оказании услуг. Товары становятся всё более качественными, а услуги всеобъемлющими (Интернет). Вездесущность данных услуг и товаров приводит к определённому парадоксу. Не смотря на общее положительное влияние, научно-технический прогресс вызывает в обществе чувство тревоги и даже не обоснованного страха. Многие страны Европы решили избавить общество от этих негативных явлений, помогая росту научно-технической культуры людей с начальных классов школы и создавая правила этики, особенно в отрасли биотехнологии и информационной техники. [...] прежде всего, многие происходящие в настоящее время процессы соединяет взаимная зависимость. [...], многие факты и тенденции, на первый взгляд совершенно не связанные между собой, на самом деле зависят друг от друга. И по сути они составляют значительнейшее явление – смерть индустриальной эпохи и рождение новой цивилизации (Тоффлер, 1986).

Книга Альвина Тоффлера «Третья волна», работы других авторов а также деятельность международных организаций, например Римского Клуба, стали началом нового подхода, характеризующегося осмыслением и изучением всё более тесных связей между обществами, странами и регионами, а также взаимной зависимости между изменениями внутри отдельных стран и трансформацией мировой социальной системы. Общей чертой этих процессов является увеличение различных угроз, но также и появляющиеся возможности совместного решения

глобальных проблем. «Одной из наиболее существенных социально-политических и экономических разниц между будущим и настоящим является возрастающая и взаимозависимая структуризация мировой системы, выражающаяся во всё большей взаимной зависимости будущего всех народов. Различные общества будут всё более тесно связаны друг с другом сетью жизненноважных отношений, которые обусловят их взаимное существование, каким бы хорошим или плохим, оно не было». (Пеццей, 1987). Для построения нового в мире наибольшее значение – по мнению Арелио Пеццей – будет иметь именно осознание существующих возможностей и угроз (Пеццей, 1987). А значит, главной проблемой стоящей перед отдельными странами, не будет выбор между интеграцией и сохранением независимости, но умение соединить глобальные процессы с региональными условиями. Глобализация не станет только лишь результатом воздействия нового мира на старый. Оба эти мира будут создавать радикально отличающийся миру эти процессы следует использовать и описывать, стремясь объяснить социальные изменения, чтобы было возможно прогнозирование (Гарлицкий, 1995). Пути обществ, которые освободились от центральной системы управления и перешли к системе сформированной рыночной и парламентарной демократии, могут быть долгими и трудными. Процесс коренных преобразований только начался и будет требовать кроме реконструкции экономики ещё и глубоких изменений в обществе и общественном сознании. Главным показателем изменений в Польше и в других странах Центральной и Восточной Европы являются интеграционные общеевропейские процессы, требующие изменения ментальности людей. Общественное сознание является фактором, воздействие которого на интеграционные процессы весьма значительно (Гарлицкий, 1995). Правильным кажется высказывание Иосифа Шумплера о том, что не только структура, но и отношение, и сознание, подобно монетам иногда очень трудно перетопить.

Особенно важной кажется возможность народов и обществ при различных формах образования и самообразования ознакомиться с новейшими результатами исследований и новыми научными теориями в области педагогики, экономики, психологии, андрагогики, юридической и социальной наук. Значение определённых закономерностей и правил, открытых этими науками, могут способствовать повышению уровня рациональности, эффективности а также возможностей людей по отношению к жестким требованиям рыночной экономики. Требуются определённые действия как в сфере науки и работы, так и в сфере профессиональной карьеры, а также в сфере общественной деятельности и личной жизни, что тоже не без значения. Современное общество даёт одинаковые возможности, а рыночная экономика представляет свои требования.

Знание социальной теории государства, рода, культуры, воспитания позволяют глубже понять эти явления, процессы с ними связанные, оптимально функционировать в границах профессиональных и гражданских ролей. Знание экономической теории развития, особенно теории функционирования рынка (прежде всего рынка труда) может помочь глубже понять закономерности экономики постиндустриального общества. Знание психологических теорий личности, а также теорий андрагогического обучения взрослых людей может позитивно повлиять на распространение в нашей стране практики самовоспитания (автокреации). Ознакомление с базовыми знаниями гуманитарных и социальных наук может помочь избавить интеллектуальное сознание людей от анахроничных, фальшивых и стереотипных взглядов, связанных с политической системой недалекого прошлого.

В связи с вышесказанным, можно сделать вывод, сто общественное положение каждого из нас будет во всё возрастающей степени зависеть от полученных нами знаний. Общество «завтра» будет вкладывать деньги в знания и станет обществом обучения и самообучения, в котором

каждый человек будет сам создавать свою квалификацию и профессиональную стоимость. Постоянное повышение своей профессиональной квалификации уже сегодня является необходимостью и возможностью для всех тех, кто хочет конкурировать на мировом рынке труда.

Продолжающиеся в Польше в течении десятилетия экономические и социальные изменения привели к повышению требований. Теперь следует в большей мере, чем раньше обращать внимание на соответствующую подготовку выпускников вузов к деятельности в новой геополитической ситуации. Мы уже являемся членом одной глобальной структуры (НАТО), а уже близкая перспектива вхождения в Европейский Союз также ставит новые требования польскому обществу, а прежде всего – выпускникам вузов.

Постоянно изменяющиеся реалии политики, экономики, общественной жизни, а также изменения на рынке труда к необходимости постоянного приспособления к новым условиям. Это определяет необходимость изменения приоритетов и подготовки выпускников вузов к постоянному обновлению знаний и самосовершенствованию профессиональных квалификаций. Выпускники вузов вынуждены в реальности решать новые проблемы, которые ставит перед ними изменяющаяся действительность. А значит, появляется необходимость такой подготовки студентов, которая сделает им возможным постоянное дополнение и обогащение своих знаний и навыков, используя научные подходы в решении элементарных проблем посткапиталистического общества. Современный выпускник вуза, идущий в ногу со временем, не только приспособляется к существующей ситуации, но и в какой-то мере должен создавать эту новую ситуацию.

Не без значения здесь аспект достижения профессионального успеха, при предыдущей политической системе, бывший не особенно важным. Именно такой подготовки выпускников к работе на определенных рабочих местах и достижению успехов должны служить происходящие в системе образования функциональные и

программные изменения, стремящиеся к индивидуализации процессов обучения, а также перехода от системы «обучения», а также «обучение и самообучение», к системе «управление творческой и самостоятельной работой студентов». Из этого следует постоянная потребность изменения в программах количества часов лекций и практических занятий в пользу самостоятельной работы. Одновременно появляется потребность формирования навыков самостоятельного обучения.

В данный момент вузы стоят перед многими трудными проблемами. Необходим ответ на вопрос: как согласовать лавинообразное увеличение знаний и возможности присваивания этих знаний студентами. Стараться ли передать в процессе обучения как можно больший объем информации или познакомить студента с общей структурой знаний и приготовить его к их самостоятельному получению? И это лишь некоторые проблемы, стоящие перед современной дидактикой.

Принимая во внимание необходимость постоянного обучения, следующего из внезапно возросшего количества знаний, педагог обязан научить студента ориентироваться в лабиринте современной науки. С этим связано полученное умение успешного продвижения и нахождения соответствующего места в постоянно изменяющейся действительности.

Литература

1. Fukujama F., Wielki wstrząs, Politeja, Warszawa 2000.
2. Garlicki J., Społeczeństwo przyszłości, PAN, Warszawa 1995.
3. Peccei A., Przyszłość jest w naszych rękach, PWN, Warszawa 1987.
4. Toffler A., Trzeia fala, PIW, Warszawa 1986.
5. Toffler A., Szok przyszłości, PIW, Warszawa 1970.
6. Zagórski Z., Strukturalne bariery transformacji i integracji a społeczeństwo polskie, Wrocław 1996.
7. Żarnowski J., Społeczeństwo XX wieku, Ossolineum, Wrocław 1999.

ВОСПИТАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ С ФИЗИЧЕСКИМИ И УМСТВЕННЫМИ НЕДОСТАТКАМИ В ПОЛЬСКИХ ДЕТСАДАХ

У статті розглядається мета та завдання виховання та навчання дітей з фізичними та розумовими вадами.

The article deals with aims and tasks of upbringing and teaching disabled children.

Воспитание и обучение детей с физическими и умственными недостатками вместе со здоровыми ровесниками – это путь который может помочь детям и молодежи условий для роста и приобретения знаний в нормальных условиях среди здоровых ровесников. Существует весьма вероятная возможность формирования позитивных связей между здоровыми и отсталыми детьми. Основное значение такого подхода имеет всеобщую доступность всем детям, а также возможность правильного использования индивидуальных способностей детей. Одним из первых развивающим идею интеграции в Польше был А.Хулек, который считал такую систему натуральной, и следующий этап эволюции отношений здоровых людей к нездоровым. Целью интеграции по мнению А.Хулека «является возможность людей с проблемами здоровья ведения нормальной жизни на тех же условиях, как и другим членам общества. Интеграция предоставляет возможность пользования молодежи, с физическими и умственными недостатками, всеми уровнями начального образования, общеобразовательного и профессионального, приобретения культурного и активного отдыха, которыми пользуется здоровая молодежь [1]. В то же время интеграционная система образования и воспитания по словам А.Хулека основывается «на максимальном привлечении детей и молодежи отстающих от школьных норм, домов культуры, дающие возможность развития в среде здоровых ровесников» [2]. Шанс для интеграции он видел в

старательном приготовлении обычных детсадов, школ, с помощью более подготовленной кадры, обеспечиванием соответствующей научной базой и литературой, высоким уровнем профессионализма учителей и воспитателей, соответствующим приготовлением родителей и правильным отношением общества к инвалидам.

В Польше наблюдается постоянный рост заинтересованности образованием и воспитанием во всех уровнях образования, начиная от детсадов до начальных школ, гимназий и университетов, которые открываются для потребностей детей инвалидов.

Определённая роль лежит в приготовлении детей инвалидов до полной интеграции. Первым этапом воспитания и образования является детсад. Для потребности детей инвалидов в Польше организованы «Специальные Детсады», «Интеграционные Детсады», а также «Детсады с Интеграционными отделами» [3]. Детсадовская программа определяет цели и задачи исходящие из правил детсада, особенно в сферах:

- а) предоставление детям психологическо-педагогической помощи;
- б) организаций опеки над детьми инвалидами;
- в) предоставление возможности детям инвалидам показать свою индивидуальность в вопросах культуры, языка и религии [4].

Основной организационной частью детсада является отдел включающий детей приблизительно одинакового возраста, уделяя внимание их нуждам, интересам, талантам, уровням и степеням отсталости. Количество детей в группах не может превышать 25, количество детей в общеобразовательных детсадах должно быть от 15 до 20, плюс от трёх до пяти детей инвалидов. Среди основных структур в организации детсадовских групп некоторые из них имеют свои условия (правила), дети принимаются в возрасте от 4 лет. Время пребывания ребёнка инвалида в детсаде может составлять 4 часа в сутки. Из опыта интеграционных детсадов возникает вывод, что лучше всего

детей-инвалидов принимать постепенно, начиная от одного, двух и тех у которых признаки умственной отсталости не ярко выражены.

Главной задачей интеграционных (объединенных) детских учреждений является совместное воспитание и обучение детей нормально развивающихся и с отклонениями. Идея интеграции (объединения) реализуется через:

- создание детям оптимальных условий чувства безопасности, важности и равноправия;
- создание условий развития индивидуальности ребёнка в меру его возможностей;
- создание общественного благоприятного климата для развития ребёнка;
- оснащение детей знаниями, облегчающее нахождение своего места в жизни;
- выравнивание и компенсирование недостатков у детей инвалидов;
- улучшение функционирования здоровья;
- улучшение нарушенных сфер развития;
- приготовление в рамках проводимых занятий для самостоятельного функционирования и выполнения общественных правил в группе;
- умение входить в контакты между детьми здоровыми и детьми инвалидами;
- создание условий для удовлетворения потребностей связанных с физическим, интеллектуальным, психологическим и эмоциональным развитием [5].

«Процесс между ребёнком инвалидом и между здоровыми детьми требует двух направлений воспитания, т.е. развивающих и укрепляющих положительное отношение и поведение детей здоровых к детям инвалидам, а также укрепляющих чувства полноценности у ребёнка инвалида, его мотивации, умение входить в контакты, а также положительно – эмоциональное отношение к другим».

О благополучии интеграции детей инвалидов в детских учреждениях решает много факторов. Одним из них является приготовление учителей к работе с ребёнком инвалидом.

Польше много специалистов работающих в детсадах интеграционных, которые получили второе высшее образование в сфере педагогики. Учителя детсадов совместно работают со специалистами узкого профиля: терапевтами, психологами и логопедами. Следующим фактором удачной интеграции является приготовление общественности к созданию отношений с детьми инвалидами. Большое значение имеет приспособление здания детсада к потребностям детей с разными дисфункциями. Превыше всего важным фактором, а может и самым главным является приготовление к воспитанию и к интеграционному образованию самих детей инвалидов и их родителей. Хорошо запланированная совместная работа с родителями даёт больше шансов на успех. В интеграционных детсадах предлагаются разные формы совместной работы с родителями: организация собраний, открытых занятий, показанных родителям в целях представления достижений детей в психологическом развитии, физическом и общественном, ознакомление родителей с методами помогающими в развитии ребёнка, со способами работы в домашних условиях. Превыше всего является организация встреч с такими специалистами как, психолог и логопед. А также заинтересовывать родителей общими начинаниями на благо детсада. Интеграционный детсад является хорошим стартом для общего образования здоровых детей и детей инвалидов, решающим о дальнейшей судьбе инвалидов. Артикул 23 пункт 1 Конвенции прав ребёнка, гласит, что «Ребёнок физически и психологически отстающий должен иметь полноценную жизнь, в условиях обеспечивающих его самооценку, дающим независимость, а также облегчающим активное участие в общественной жизни» [6]. Согласно артикулу 23 пункту 3, гласит «Принимая во внимание потребности ребёнка инвалида, помощь...должно обеспечить, чтобы инвалид, имел неограниченный доступ к литературе, обучению, медицинской помощи, помощи ЛФК, профессионального приготовления а также возможность активного отдыха, как в нормальной жизни, так и в жизни

индивидуального развития ребёнка, включая духовное и культурное развитие» [7]. В Польше первая интеграционная детсадовская группа возникла в Варшаве в 1989 году. С этого времени систематически повысилась количество интеграционных детсадов (в школьном 1999/2000 году было их 170) [8].

«Детсадовские интеграционные группы дали детям инвалидам возможность подрастания среди здоровых детей, участие в общих играх, а обычным детям – шанс познания своих ровесников инвалидов, навязывания контактов с ними и дружеских связей, а также научились оказывать им помощь. Ранняя общественная интеграция детей инвалидов с нормальными детьми создаёт для развития детей с этих двух групп благоприятные ситуации для поддержания совместных отношений, совместной жизни и совместной деятельности» [9].

Литература

1. A.Hulek, Integracyjny system kształcenia i wychowania, w: A. Hulek, Pedagogika rewalidacyjna, Warszawa 1977, s. 495
2. Tamże, s. 494
3. Załącznik do rozporządzenia MEN z dnia 21 maja 2001 r. (poz. 624)
4. Tamże, par. 2
5. A.Maciarz, Psychoemocjonalne wyznaczniki społecznej integracji dzieci przewlekle chorych, w: A. Maciarz, Z teorii i badań społecznej integracji dzieci niepełnosprawnych, Kraków 1999, s. 54
6. Konwencja Praw Dziecka, Dz. U. Z dnia 23 XII.1991
7. Tamże
8. J.Bogucka, W trosce o odpowiedzialną i mądrą integrację, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa
9. E.Janion, Stosunki emocjonalno-społeczne między dziećmi pełnosprawnymi i niepełnosprawnymi w przedszkolnej grupie integracyjnej, w: A. Maciarz, op. cit., s. 54

ПРИЧИНИ МОВЛЕННЕВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ І ОСНОВНІ НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В статті изложенні основні причини порушень мовлення у дітей дошкільного віку а також основні напрямки корекційного навчання дітей 1-2 років життя, а також дітей 6-7 років. Особливе увагу приділено дітям с дитячим церебральним паралічем, с затримкою психічного розвитку.

Scientific research showed, what very often oral of schoolchildren suffer on criticin periods of her development, wich create proposition contition in order to frustration of oral on 1-2 years, on 3 years, on 6-7 years. Darge meaning in correction learning nave diagnostic of different oral's abnormality.

Порушенням розвитку мовлення у дітей, подоланням цих порушень і попередженням розладів мовлення займається наука логопедія. Основи дошкільної логопедії як педагогічної науки розроблені Р.Є.Левіною і базуються на вченні Л.С.Виготського, А.Р.Лурії і А.А.Леонтьєва про складну ієрархічну структуру мовленнєвої діяльності. У сучасній літературі з логопедії, однак, недостатньо повно відображені проблеми навчання і виховання осіб з порушеннями мовлення і пов'язаними з ним відхиленнями в психічному розвитку.

Останні публікації Н.Г.Морозова, Н.Д.Соколова, М.В.Іполітова не відображають всіх дефектів мовленнєвого розвитку у розумово відсталих дітей, дітей, які перенесли дитячий церебральний параліч, особливості мовлення при ранньому дитячому аутизмі. Вирішенню цих частин проблеми присвячена ця стаття.

Мета статті: виявлення причин мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, розробка основних напрямків корекції навчання дітей з ЗПР, ДЦП, раннім дитячим аутизмом.

Наукові дослідження показали, що найчастіше мовленнєва функція у школярів страждає в критичні періоди її розвитку, які створюють сприятливі умови для “зриву” мовлення в 1-2 роки, в 3 роки і в 6-7 років.

Останні дослідження дозволяють охарактеризувати основні причини патології дитячого мовлення:

- Різноманітна внутрішньотрубна патологія, що веде до порушення розвитку плоду. Найбільш грубі дефекти мовлення виникають при порушенні розвитку плоду від 4-х тижнів до 4-х місяців. Виникненню мовленнєвої патології сприяють токсикози вагітних, несумісність матері і плоду за резус-фактором.
- Пологова травма і асфікація під час пологів, що спричиняють внутрічерепні крововиливи.
- Захворювання центральної нервової системи в перші роки життя дитини (менінго-енцефаліти).
- Травми черепа, що супроводжуються струсом мозку.
- Спадкові фактори.

Несприятливі соціально-побутові умови, що призводять до педагогічної запущеності, порушень емоційно-вольової сфери і дефіциту в розвитку мовлення.

Велике значення в корекційному навчанні має рання діагностика різних аномалій розвитку мовлення. Якщо мовленнєві дефекти виявили при вступі дитини в школу чи в молодших класах, їх буває важко усувати, що негативно відбивається на успішності. Якщо ж відхилення виявляють у дитини в ясельному або дошкільному віці, рання медична і педагогічна корекція значно підвищують вірогідність повноцінного навчання в школі.

Слід підкреслити, що раннє виявлення дітей з відхиленнями розвитку в першу чергу повинно проводитись в сім'ях “підвищеного ризику”. Це:

- Сім'ї, в яких уже була дитина з дефектом мовлення.
- Сім'ї, в яких батьки страждають розумовою відсталістю, шизофренією, порушенням слуху.

- Сім'ї з дітьми, які перенесли внутрішньотрубну гіпоксію, асфіксію при пологах, нейроінфекцію чи черепно-мозкову травму.

У профілактиці аномалій мовленнєвого розвитку велику роль відіграє диспансеризація дітей, що постраждали від пологових травм, нейроінфекції.

Значні труднощі виникають у вихованні і навчанні дітей з дитячим церебральним паралічем (ДЦП). Дефект руху при ДЦП поєднується з незрілістю психічного розвитку дитини і ураженням мовленнєво-рухового аналізатора. Найчастіше у таких дітей виникає розлад членороздільного мовлення – дизартрія. Запізнілий розвиток навичок ходьби утруднює формування сприйняття простору і часу. Дитина, яка тривалий час прикута хворобою до ліжка, не набуває досвіду спілкування і необхідних практичних знань про навколишній світ. Це в свою чергу значно збіднює її активний і пасивний словниковий запас. Для корекції необхідно визначити коло доступних дитині домашніх обов'язків, давати їй посильні доручення, прищеплювати елементарні побутові навички. Затримка формування пізнавальної діяльності і мовлення у хворої дитини з віком не зникає, і без спеціального навчання і лікування до самостійного життя вона не буде підготовлена.

В останні роки з'явилися публікації про порушення мовлення у дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Якщо для дітей з ДЦП характерна фонетико-фонематична недорозвиненість мовлення та порушення комунікативної функції мовлення, то для дітей з ЗПР характерна загальна недорозвиненість мовлення. Відмічаються: запізнілий початок розвитку мовлення, бідний словниковий запас, аграматизми, дефекти вимови, дефекти фонемотворення. Недорозвиненість може бути різного ступеня: від відсутності мовлення чи лепетного його стану (алалія) до розгорнутої з елементами лексико-граматичної недорозвиненості (дислалія). Однак, останні спостереження показали, що у 5-6 років при спонтанному розвитку мовлення, дещо раніше при систематичних логопедичних заняттях розумово відсталі

діти досягають другого рівня розвитку мовлення: у них збільшується запас слів, розвивається фразове мовлення, але залишається малодоступним розуміння логіко-граматичних відношень, страждає смислова сторона їх власного мовлення.

Слід відзначити, що положення про провідну роль навчання в розвитку аномальної дитини є одним з основних положень вітчизняної логопедії і дефектології.

Правильно організоване спеціальне виховання і навчання аномальних дошкільнят повинне враховувати загальні закономірності розвитку дітей і специфіку дефекту. Вихователі спеціалізованих дитячих садків крім загальноосвітніх завдань повинні виконувати і ряд специфічних:

- На заняттях з фізичного виховання усувати некоординовані, сковані рухи, порушення загальної моторики, відпрацьовувати регуляцію дихання.
- Вихователь повинен організовувати динамічні паузи (фізкультхвилинки) для зняття напруження, стомлення м'язів очей. Одночасно виконуються вправи з розвитку дрібної моторики кистей рук і пальців. Це допомагає готувати дітей до письма.
- Формувати повноцінне мовлення, стійку увагу, пам'ять, необхідні для розвитку пізнавальної діяльності і успішної підготовки дітей до навчання в школі.

Література

1. Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедер Л. Мозг, разум и поведение. – М.: Мир, 1988.
2. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М.: Мысль, 1988.
3. Калмыкова З.И. Продуктивное мышление как основа обучаемости. – М., 1981.
4. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. – М.: Прогресс, 1983.
5. Моисеев Н.Н. Алгоритмы развития. – М.: Наука, 1987.
6. Славина Л.С. Дети с аффективным поведением. – М., 1986.

7. Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога. – М., 1987.

О.Б.Потапенко

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ЕТИКО-ГУМАНІСТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

В данній статъє рассматривается проблема нравственного воспитания, как основное условие достижения счастливой жизни в системе взглядов Григория Сковороды.

In given clause the problem of moral education, as the basic condition of realization of happy life in system of sights Grigoriy Scovoroda is considered.

Серед найбільш важливих філософсько-педагогічних проблем людства епоха Просвітництва в Україні на перше місце поставила вирішення проблеми людського щастя. На думку багатьох українських мислителів XVIII століття (Ф.Прокопович, Г.Кониський, Я.Козельський) теософія і богослов'я мають вивчати небесне існування душі, а філософія повинна показати людині реальні шляхи досягнення нею щастя у земному житті. Саме ця проблема складає предмет дослідження в філософсько-педагогічній спадщині Григорія Сковороди.

У своїй етико-гуманістичній концепції щастя український філософ поєднує, з одного боку, філософію, а з іншого – виховання й освіту. Якщо філософія показує людині шлях до щастя, то виховання й освіта повинні сформувані та розвинути необхідні для цього риси характеру, якості особистості, вміння і навички. Тому філософія і педагогіка у Григорія Сковороди виступають двома важливими елементами в рамках його поглядів на проблему реалізації щастя людини в земному житті.

У найбільш досконалій формі ці погляди представлені українським мислителем у двох педагогічних притчах „Вдячний Еродій” та „Убогий жайворонок”.

Головною ідеєю цих творів виступає так звана „сродність” або „природа” людини. На думку Григорія Сковороди, вони означають природний потенціал людини, заданий їй від народження. Такий потенціал містить в собі не тільки фізичні, але й моральні, розумові, естетичні задатки, які визначають індивідуальний характер „внутрішньої натури” людини. Тому дуже потрібно допомогти дитині розкрити в собі „природну сродність” через таке „добре”, „природне” виховання. Словами Еродія Григорій Сковорода вказує, що взагалі „ немає нічого кращого за добре виховання : ні чин, ні рід, ні милість вельмож...” [1,106] Вищим за „добре, природне виховання” може бути хіба що „добре народження”, яке виступає нібито „зерном щастя”, його духовною основою. І лише „добре народження” приводить до „Божої благодаті та добродетей” [1,106]. Таким чином, Григорій Сковорода, вводячи до своєї системи філософсько-педагогічних поглядів поняття „доброго народження” і „природного виховання”, відкидає локківську концепцію „чистої дошки”, відокремлюється від суто матеріалістичної теорії виховання Ж.-Ж.Руссо і створює найбільш оригінальну за змістом концепцію реалізації щастя через природне виховання.

За логікою поглядів Григорія Сковороди, якщо є люди народжені до добра, то також повинні бути люди, що своїм народженням вже нібито орієнтовані на загальне зло: „... злими народжуються. Добра природа початок усьому, а без неї ніколи не бувало благості” [1,109]. Такий підхід у тлумаченні основ людської природи можна зустріти в Орігена Олександрійського. Саме тому, в багатьох творах українського філософа ми спостерігаємо його героїв, так не схожих один на одного. Їх об’єднує лише загальне прагнення бути щасливими, але щастя вони розуміють зовсім по-різному. Для мавпи Пішек і тетервака Фридрика існує тільки матеріальне щастя, яке залежить від багатства, соціального стану, чинів, слави, успіху; і всього того, що може їм надати „зовнішня натура” людини. Таких людей характеризує майже повне ігнорування духовно-моральних цінностей,

перш за все вони прагнуть до чуттєвих задоволень і матеріально забезпеченого життя. Тому їхні образи часто набувають кумедних рис і зображуються з явним сарказмом : „Нажершись по вуха, ходив надимаючись, вельми задоволений із себе, як задеркуватий, модно вдягнутий юнак” [1,125].

Що стосується таких персонажів, як журавель Еродій, жайворонок Сколар, то відразу привертає нашу увагу їхня доброзичливість, душевний спокій, дивна впевненість думок і вчинків. У ставленні до себе та інших людей вони керуються пріоритетами „внутрішньої природи”, хоча і не відкидають матеріально-чуттєві задоволення земного життя. Така позиція максимально наближає погляди Григорія Сковороди до філософської школи Епікура. Додаючи епікурейство до християнської моралі, він отримує досить оригінальну концепцію філософсько-педагогічних поглядів, спрямованих на реалізацію щастя людини. По-перше, для цього потрібне „добре народження”; воно створює „добре серце”, а „добре серце – те саме, що невисякне джерело, яке завжди точить чисті струмені, тобто думки” [1,109]. Але цього ще замало. Дуже необхідно людині, яка прагне бути щасливою, таке виховання, щоб враховувало її природну оригінальність, „добре народження і серце”, сприяло формуванню і розвитку загальнолюдських рис характеру і якостей особистості. „Народженого до добра неважко навчити добру”, – вказує Григорій Сковорода [1,108].

Але моделі виховання бувають різними за своїм змістом. На думку Пішек, справжнім є лише шляхетне виховання, якість якого вимірюється грошима. Воно спрямоване на розвиток лише „зовнішньої натури” людини і пов’язане з оволодінням іноземними мовами, різними науками, вмінням танцювати та грати на лютні. Так, для тетервака Фридрика „мода і світ – то найліпший учитель і найліпша школа зі всіх шкіл” [1,127]. Він дуже правдиво розкриває загальну мету такого виховання: „Не той правий, хто правий по суті, а той, хто неправий за істиною, але здаватися правим уміє, хитро блудячи і йдучи стежкою

такого судження: кінці у воду” [1,127]. Така модель виховання притаманна людям, які народжені не на добро і мають „злу природу”.

Виховання, символом якого виступають Еродій і Сколар, на перше місце висуває духовно-моральний розвиток людини. Основою такої стратегії виховання виступає сам етичний характер української філософсько-педагогічної думки століття, оригінальний світогляд Григорія Сковороди на прикладі його концепції трьох світів і теорії двох натур. На думку українського мислителя, реалізація щастя можлива лише за умов пріоритетного формування і розвитку в дитині духовно-моральних рис характеру, якостей особистості, що складають основу „внутрішньої природи” людини. При цьому „виховання йде від природи”, яка взагалі виступає „всерідною, справжньою і єдиною вчителькою”. Таке природне виховання має лише сприяти розвитку того, що вже закладено в дитині, не заважати природі, очищати шлях, знищувати перепони. Головне завдання природного виховання полягає в тому, щоб „вливати в серце дитини сім’я доброї волі” [1,109]. Бо без добра майже всі людські науки огидні, вони „хижіші за пtiць, не стриманіші за худобу, злостивіші за звірів...” [1,109].

Григорій Сковорода в рамках своєї концепції розробляє зміст духовно-морального виховання. Велику роль тут відіграють антична філософсько-педагогічна спадщина і християнська мораль, що складають його основу. Але, хоч філософ і запозичує деякі принципи античної і християнської моралі, за своїм змістом його концепція морального виховання суттєво відрізняється від цих джерел. В основі античної моралі ми знаходимо чотири фундаментальні положення: чесність, справедливість, мужність і поміркованість. У християнстві ми маємо десять головних принципів життя. А Григорій Сковорода досить несподівано будує моральний кодекс людини, спроможної досягти щастя, на вдячності. За словами Еродія: „Вдячність – ось вам початок і кінець мого природження” [1,110]. Саме вдячність має одну природу зі благочестям, вона приводить до тиші

сердечної, а остання – до плодів блаженного життя: радості, веселості, задоволення. Таким чином, блаженне життя, в розумінні Григорія Сковороди, це і є очікуване земне щастя, яке реалізується на основі духовно-морального виховання.

Навпаки, невдячність дуже часто призводить до сумоти, заздрості, злодійства і беззаконня. Вона є головною причиною майже всіх людських печалей і бід, тому і виступає найбільш поширеною серед людей перешкодою на шляху до щастя. Тому Григорій Сковорода і приходиться до висновку, що головними завданнями виховання виступають : „На добро народжувати; Зберегти молоде здоров'я; Навчити вдячності” [1,121].

Література

1. Сковорода Григорій. Твори : У 2 т. Т. 2.- К.: АТ Обереги, 1994. – 480с.

Т.В.Гузініна

ДЖЕРЕЛА РОЗВИТКУ ПОЕТИЧНОГО ДАРУ МИКОЛИ ГУМІЛЬОВА

Автор рассматривает истоки, специфику, а также мотивацию поэтической деятельности Николая Гумилева.

The article deals with the sources, peculiarities and motivation of poetry of Nikolai Gumilyev.

Вступ. Проблема розвитку таланту особистості завжди була і залишається зараз однією з актуальніших проблем людства. Ще видатний китайський філософ Конфуцій разом із своїми учнями займався пошуками обдарованих дітей. Петро І, відшукуючи талановитих людей (О.Меншиков, Я.Брюс й ін.), створював відповідні умови для розкриття їх здібностей. У наш час діяльність з пошуку і розвитку обдарованих особистостей є державно значущою. На державному рівні розробляються законодавчі акти підтримки талантів, створюються програмні документи, мережі навчальних закладів для обдарованих дітей тощо. Дослідження з тематики розвитку таланту особистості мають міждисциплінарний характер. Актуальність проблеми, а